

MEDIJI + JA

Longitudinalno istraživanje seksualizirane uporabe interneta u adolescenciji

preliminarni izvještaj

PROBIOPS istraživački tim
i Agencija za elektroničke medije

Zagreb, lipanj 2018.

Impressum

Autori

Aleksandar Štulhofer
Ivan Landripet
Goran Koletić

Lektura i korektura

Virna Karlić
Ivan Landripet

Logo projekta

Damjan Uzelac

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marin Nižić

Nijedan dio ove publikacije nije
dopušteno reproducirati u bilo kojem
obliku bez odobrenja autora.

Istraživački tim

Doc. dr. sc. Ivan Landripet
Prof. dr. sc. Vesna Buško
Goran Koletić, mag. soc. (doktorand)
Doc. dr. sc. Ksenija Klasnić (od 2017.)
Doc. dr. sc. Marija Brajdić Vuković
Dr. sc. Jadranka Knežević Čuća
Dr. sc. Dea Ajduković (do 2017.)
Dr. sc. Taylor Kohut (postdoktorand)
Prof. dr. sc. Aleksandar Štulhofer (voditelj projekta)

Vanjski suradnici

Prof. dr. sc. Valerio Bačak
Jakov Burić, mag. psych.
Ana Ciprić, mag. soc.
Nicole Cohen, mag. psych.
dr. sc. Stephen Cranney
prof. dr. sc. Justin Garcia
dr. sc. Verena Klein
Marko Lucić, mag. soc.
dr. sc. Urszula Martyniuk
doc. dr. sc. Teo Matković
Jasmina Mehulić, mag. psych.
dr. sc. Kirstin Mitchell
Sandra Šević, mag. soc.
Ivan Tomić, mag. psych.
Alen Vodopijevac, mag. soc.
prof. dr. sc. Paul Wright

Zahvala

Osobitu zahvalnost dugujemo Peteru Jochenu, Darku Totu, Editi Stilin, Ivani Milas Klarić, Maji Gabelici Šupljiki, Ani Marušić, Domeniki Rus, Damiri Bauer, Dariju Deviću, Dadi Ćosiću, Milici Manojlović, Viktoru Zahtili, Virni Karlić te ravnateljima i stručnim suradnicima zagrebačkih, riječkih i opatijskih srednjih škola obuhvaćenih istraživanjem. Zahvaljujemo se i svim sudionicima bez čije pomoći, povjerenja i podrške ovo istraživanje ne bi zaživjelo.

Financijska potpora

Hrvatska zaklada za znanost (#9221)

Sveučilište u Zagrebu
Atlantic grupa d. d., Zagreb

Sadržaj

7	Uvod
8	Ciljevi i svrha istraživanja
11	O istraživanju
12	Zagrebački panel uzorak
14	Riječki panel uzorak
15	Prikupljanje bioloških podataka (Rijeka)
16	Etički aspekti
19	Rezultati
19	Dinamika uporabe seksualiziranih medija
20	Seksting
21	Internetske društvene mreže
22	Seksualno eksplicitni sadržaji
25	Preliminarne analize
31	Sljedeći koraci
35	Do sada objavljeni radovi
37	Literatura

Uvod

Ciljevi i svrha istraživanja

Istraživanje *Prospective Biopsychosocial Study of the Effects of Sexually Explicit Material on Young People's Sexual Socialization and Health* (<http://probiops.ffzg.hr>) longitudinalna je istraživačka studija koju od 2014. do 2018. godine u Hrvatskoj provodi interdisciplinarni tim stručnjaka i suradnika iz područja sociologije, psihologije i biomedicine. Studija je usmjerena na proširenje spoznaja o utjecaju izloženosti adolescenata seksualiziranim i seksualno eksplisitivnim medijskim sadržajima na njihov psihosocijalni razvoj, uključujući odnos prema vlastitom tijelu, stavove o rodnoj ravnopravnosti, partnerske odnose i emocionalnu dobrobit, seksualno zadovoljstvo, reproduktivno zdravlje, seksualnu viktimizaciju, rizične seksualne aktivnosti i drugo.

Očekivani doprinos studije nije ograničen na hrvatski kontekst. U odnosu na ranija slična istraživanja, ova je studija međunarodno inovativna u tri važna istraživačka elementa. Prvo, sudionici uključeni u istraživanje praćeni su unutar dosad najduljeg vremenskog razdoblja (tri godine), tijekom većeg dijela svojeg srednjoškolskog obrazovanja. Drugo, istraživanje je provedeno na dva neovisna uzorka adolescenata (zagrebački i riječki srednjoškolci), što po prvi put omogućuje tzv. unutarnju replikaciju, odnosno provjeru, većine nalaza. Taj element znatno pridonosi kontroli i pouzdanosti dobivenih nalaza. Treće, studija omogućuje biobehavioralne analize jer uključuje i prikupljanje bioloških podataka (mjerenje razine hormona testosterona u muških sudionika u riječkom uzorku). Posljednja komponenta rijetkost je u istraživanjima u području društvenih znanosti.

Uz očekivanu znanstvenu korist, rezultati studije trebali bi poslužiti stručnjacima koji se bave obrazovanjem i obrazovnim politikama, medijskom pismenošću mladih i njihovom kritičkom recepcijom popularne kulture te sustavnom edukacijom u području seksualnog i reproduktivnog zdravlja adolescenata.

Razvoj interneta i tehnološke mogućnosti pristupa internet-skim sadržajima omogućuje sve veću dostupnost seksualiziranih sadržaja, uključujući i seksualno eksplicitne (Owens, Behun, Manning & Reid, 2012). Znanstvene studije pokazuju da mladi diljem svijeta dolaze u dodir sa seksualno eksplicitnim sadržajima vrlo rano, najčešće između 11. i 15. godine, te da je raširenost uporabe razmjerno visoka – primarno među muškim adolescentima (Hald, Seaman & Linz, 2014). Rezultati dosadašnjih istraživanja provedenih u Hrvatskoj u skladu su s tim nalazima (Buljan Flander, Ćosić & Profaca, 2009; Sinković, Štulhofer & Božić, 2013).

Povećana dostupnost te shodno tome mogući porast uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja među adolescentima dovela je do pojačane zabrinutosti javnosti, odgojnih i zdravstvenih stručnjaka, tvoraca obrazovnih politike te znanstvene zajednice zbog potencijalno štetnih učinaka na uvjerenja, stavove i ponašanje mladih. Ta zabrinutost ponajviše proizlazi iz pretpostavljenog utjecaja uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja na razvoj sklonosti nasilnom seksualnom ponašanju (Wright, Tokunaga & Kraus, 2016) te na psihosocijalnu dobrobit adolescenata i njihovo reproduktivno i seksualno zdravlje (Horvath et al., 2013; Martellozzo et al., 2016). Kako prvi kontakt sa seksualno eksplicitnim sadržajima u pravilu prethodi stupanju mladih u prve seksualne odnose i romantične veze, nerealističan, a nerijetko i degradirajući, prikaz seksualnosti u dostupnim sadržajima može poslužiti kao svojevrsni vodič za razumijevanje seksualnosti, odnosno utjecati na seksualnu socijalizaciju mladih (Štulhofer, Buško & Landripet, 2010).

Istraživanja usmjerena na provjeru tih pretpostavki u adolescentnoj populaciji počela su se provoditi razmjerno nedavno te su još uvijek malobrojna (Peter & Valkenburg, 2016). Uz to, njihovi su nalazi nerijetko proturječni. Jedan od razloga jest nedostatak tzv. replikacijskih studija, to jest istraživanja koja bi imala za cilj provjeriti nalaze prethodnih studija. Osim toga, većina je dosadašnjih istraživanja provedena u jednoj vremenskoj točki, dakle bez uvida u to što se događa tijekom vremena. Uz izuzetak eksperimentalnih studija (koje su, kad je riječ o adolescentima i seksualno eksplicitnim sadržajima, etički problematične), tek se *longitudinalnim studijama*, koje skupinu sudionika prate kroz određeno vremensko razdoblje, može zahvatiti dinamika pojava od interesa i utvrditi vremenski slijed njihova pojavljivanja te međusobnih odnosa. Premda je to važan preduvjet za provjeru pridonosi li jedna pojava nastanku i razvoju neke druge pojave, u svijetu su dosad provedene samo četiri longitudinalne studije vezane uz uporabu seksualno eksplicitnih sadržaja među adolescentima (Koletić, 2017) i to u tri zemlje: Belgiji, Nizozemskoj i SAD-u.

O istraživanju

Sudionici i prikupljanje podataka

Longitudinalni dizajn studije podrazumijeva anketiranje sudionika u više navrata kroz dulji vremenski period. Sudionici našeg istraživanja bili su zagrebački i riječki srednjoškolci i srednjoškolke, odnosno započeli smo istraživanje s jednom generacijom učenika koji su tad bili u drugom razredu te smo ih anketirali otprilike svakih šest mjeseci, gotovo do kraja njihova srednjoškolskog obrazovanja. Drugim riječima, prikupljanje podataka provedeno je na dvama nezavisnim panel uzorcima učenika, kroz pet valova u Zagrebu te šest valova u Rijeci. Ključnu razliku između zagrebačkog i riječkog dijela istraživanja čini metoda prikupljanja podataka. U Zagrebu su sudionici ispunjavali *online* upitnik, a u Rijeci je prikupljanje podataka provedeno u školi tijekom školskog sata pomoću tiskanih upitnika.

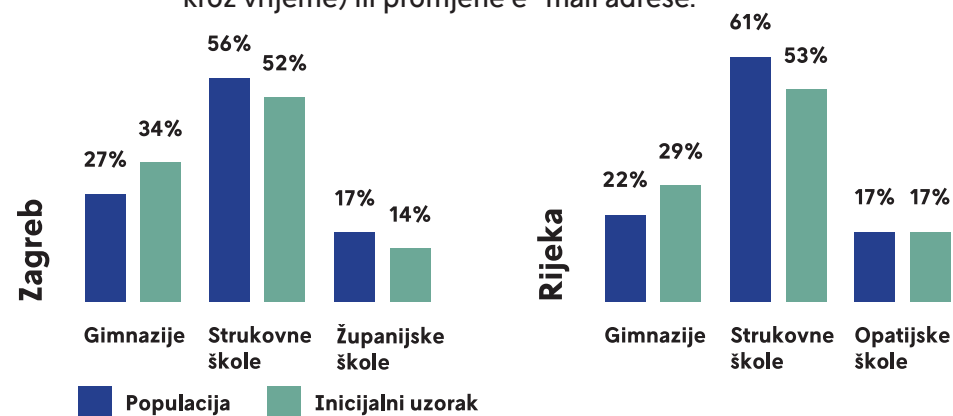
Upitnici korišteni u istraživanju sadržavali su između 100 i 115 pitanja raspodijeljenih u nekoliko tematskih cjelina. Ispunjavanje *online* i tiskanog upitnika trajalo je oko 15–20 minuta. U upitnicima su korišteni domaći i međunarodni mjerni instrumenti provjerene valjanosti. U svrhu jezične prikladnosti i razumljivosti, dio prevedenih mjernih instrumenata prethodno je testiran je na sisačkim i ivanićgradskim srednjoškolcima. Formulacije svih korištenih pitanja bile su identične u zagrebačkim i riječkim upitnicima.

Prikupljanja podataka u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji započelo je početkom travnja 2015. godine informiranjem ravnatelja/ica srednjih škola o studiji. Od ukupno 90 mogućih srednjih škola istraživanju se priključilo 59 srednjih škola. U slučaju preostalih škola ravnatelji/ce nisu pristali/e na sudjelovanje ili je riječ o školama s vrlo malim brojem učenika, koje su bile isključene zbog financijskih ograničenja. U narednih mjesec dana studenti suradnici obišli su dogovorene škole te raspodijelili preko 7.000 pozivnih letaka. Letci su sadržavali informacije o istraživanju za učenike i njihove roditelje, upute za *online* registraciju i pristup upitniku te jedinstvenu registracijsku šifru. Sudionici su se mogli registrirati putem *e-maila* ili Facebook profila, uz napomenu da je takav oblik registracije potreban kako bismo ih mogli kontaktirati uoči početka sljedećeg vala istraživanja. Registriralo se preko 2.600 učenika, a nakon što su uklonjeni nepotpuni i neozbiljno ispunjeni upitnici, prvi smo val završili s 2.235 učenika. Uzorak se sastojao od 41% muških te 59% ženskih sudionika, a prosječna dob bila je 16,2 godina. Slika 1. prikazuje udio učenika u populaciji i u inicijalnom uzorku s obzirom na tip škole. Svi sudionici koji su valjano ispunili upitnik sudjelovali su u nagradnoj igri u sklopu koje je dodijeljen veći broj poklon kartica određenog trgovačkog centra u vrijednosti od 50 i 100 kuna.

U razdoblju do sljedećeg vala istraživanja povremeno smo objavljivali zanimljive rezultate na službenoj stranici grupe na Facebooku. Nakon drugog vala također je organizirana fokus grupa s učenicima iz nekoliko škola u svrhu evaluacije korištenih komunikacijskih strategija, metoda podsjećanja i slično.

Nakon šest mjeseci studenti suradnici ponovo su obišli veći broj škola ne bi li podsjetili učenike na početak novog vala istraživanja. O tome su učenici istovremeno bili obaviješteni putem *e-maila* te Facebooku grupe. Identična strategija ponovljena je

uoči svakog sljedećeg vala. Broj sudionika u narednim valovima naveden je u Tablici 1. Iako je evidentno izrazito osipanje nakon prvog vala, nakon drugog vala veličina uzorka se stabilizirala. Izgledni razlozi takvog osipanja su nedovoljno motivirajuća nagrada za sudjelovanje, slaba zainteresiranost, nerazumijevanje logike longitudinalnih istraživanja (ponavljanje istih pitanja kroz vrijeme) ili promjene *e-mail* adrese.

Slika 1. Udio učenika/ica s obzirom na tip škole u populaciji i inicijalnom uzorku u Zagrebu i Rijeci.

	Zagreb			Rijeka		
	Val istraživanja	Početak prikupljanja	Veličina uzorka	Val istraživanja	Početak prikupljanja	Veličina uzorka
1.	Travanj 2015.		2.235	1.	Prosinac 2015.	1.287
2.	Studeni 2015.		636	2.	Travanj 2016.	1.281
3.	Travanj 2016.		711	3.	Listopad 2016.	1.232
4.	Listopad 2016.		683	4.	Ožujak 2017.	1.176
5.	Ožujak 2017.		686	5.	Listopad 2017.	931
6.	-		-	6.	Ožujak 2018.	892

Tablica 1. Dinamika prikupljanja podataka

Riječki panel uzorak

Riječki uzorak obuhvatio je 14 od 23 srednje škole u Rijeci i Opatiji. Preostale škole čine škole s vrlo malim brojem učenika te one koje su odbile sudjelovanje u istraživanju. Istraživanje je provedeno u učionicama, najčešće tijekom sata razredne zajednice, pomoću tiskanog anketnog upitnika. Kako bi se povećala povjerljivost i diskretnost tijekom ispunjavanja, korištene su lako sklopljive pregrade za školske klupe. Istraživački suradnici bili su prisutni tijekom ispunjavanja upitnika u svrhu održavanja reda u razredu te potencijalnih nejasnoća ili upita. Na početku svakog upitnika učenici su generirali jednostavnu slovno-brojčanu šifru od pet znakova koja je služila za povezivanje upitnika iz vala u val.

U prvom valu sudjelovao je 1.287 učenika, odnosno 62% populacije upisane generacije srednjoškolaca. Prosječna dob sudionika bila je 15,9 godina, a uzorak je činilo 44% muških i 56% ženskih sudionika. Udio učenika u populaciji i u inicijalnom uzorku s obzirom na tip škole prikazan je Slikom 1. Broj prikupljenih valjanih upitnika u narednim valovima naveden je u Tablici 1. Nešto izraženiji pad broja sudionika u petom i šestom valu nastupio je zbog izostanka razreda trogodišnjih srednjoškolskih programa. Iako je osipanje bilo znatno ravnomjernije raspodijeljeno kroz valove u usporedbi sa zagrebačkim uzorkom, razlozi osipanja drugačije su prirode, odnosno osipanje je posljedica grešaka u generiranju šifre, namjerno upisivanje pogrešne šifre ili izostanaka s nastave. U prosjeku 48 upitnika po valu nije bilo moguće povezati s prethodnim valovima.

Prikupljanje bioloških podataka (Rijeka)

Prikupljanje bioloških podataka, odnosno prikupljanje uzoraka slinje u svrhu ispitivanja razine testosterona u mladića, provedeno je u Rijeci tijekom ožujka 2018. godine. Valjanost kraćeg popratnog upitnika, operativnog protokola uzimanja uzoraka i testnih reagensa provjerena je pilot istraživanjem koje je u travnju 2017. godine provedeno na uzorku od 40 punoljetnih bjelovarskih srednjoškolaca. Tijekom prikupljanja podataka za šesti val u Rijeci svim je muškim sudionicima bio uručen pozivni letak za sudjelovanje u biološkom dijelu istraživanja. Mogli su sudjelovati samo mladići koji su navršili 18 godina, a valjano su ispunili upitnik u barem dva vala istraživanja. Prikupljanje bioloških uzoraka provedeno je u prostorijama Kluba mladih Rijeka, a sudionici su bili identificirani putem petoznamenkaste šifre koju su generirali za anketni upitnik. Strogo slijedeći protokol uzimanja uzorka slinje, cijela procedura je trajala 15–20 minuta. Za suradnju i utrošak vremena sudionicima je bila dodijeljena poklon kartica jednog trgovačkog lanca. Prikupljena su 252 uzorka slinje, a laboratorijski rezultati očekuju se krajem ljeta 2018. godine, nakon čega slijede biobiheviornalne analize.

Provođenje istraživanja odobrilo je Etičko povjerenstvo za znanstveno istraživački rad Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a ulazak u škole Ministarstvo znanosti i obrazovanja te ravnatelji uključenih škola. Istraživanje je podržala i Pravobraniteljica za djecu. S obzirom na to da hrvatski Etički kodeks istraživanja s djecom (Aduković i Kolesarić, 2003) navodi da osobe starije od 14 godina samostalno odlučuju o sudjelovanju u znanstvenim istraživanjima, pozivni letci sadržavali su zaseban dio namijenjen roditeljima, u kojem su navedene osnovne informacije o istraživanju. Informiranje roditelja riječkih sudionika izvedeno je pismom distribuiranim putem škole. Kad je riječ o informiranom pristanku sudionika, svaki je upitnik na samom početku sadržavao sve informacije potrebne za donošenje odluke o sudjelovanju ili nesudjelovanju. Na kraju svakog upitnika bio je naveden kontakt Hrabrog telefona kako bi se sudionici mogli nekome obratiti u slučaju da ih je tijekom ili nakon ispunjavanja upitnika nešto zabrinulo ili uznemirilo.

Radi očuvanja anonimnosti istraživači nisu imali pristup bazi s kontaktima zagrebačkih sudionika, već samo upitnicima koji su kroz valove povezani putem jedinstvene registracijske šifre.

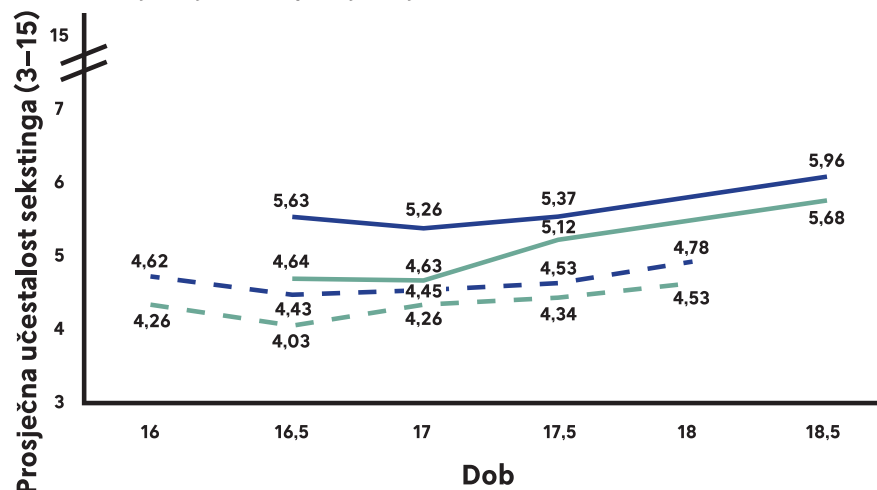
Rezultati

Dinamika (seksualizirane) uporabe interneta

Dinamika uporabe seksualiziranih medija obuhvaća tri ključna indikatora: seksting, uporabu društvenih online mreža te uporabu seksualno eksplicitnih sadržaja (pornografija). U narednim cjelinama grafički su prikazane prosječne vrijednosti spomenutih indikatora u svakoj točki mjerenja te s obzirom na spol i grad. Potom je za cijelo razdoblje primijenjeno modeliranje krivulja latentne promjene (*latent growth curve modeling*; usp. Duncan, Duncan, & Strycker, 2011; Little, 2013; Preacher, Wichman, MacCallum, & Briggs, 2008). U prikazanim su analizama bili uključeni samo sudionici koji su valjano ispunili upitnik u barem dva istraživačka vala.

Seksting

Seksting se najčešće definira kao slanje vlastitih seksualnih ili erotiziranih fotografija ili video sadržaja nekoj drugoj osobi posredstvom interneta. U našem je istraživanju *seksting* mjereno pomoću tri pitanja kojima se procjenjivala učestalost slanja tekstualnih, fotografskih i video-poruka u posljednjih šest mjeseci (za odgovore je korištena skala u rasponu od 1 = *niti jednom* do 5 = *šest ili više puta*). U zagrebačkom uzorku *seksting* nije mjereno u četvrtom valu, a u riječkom nije mjereno u posljednjem valu.

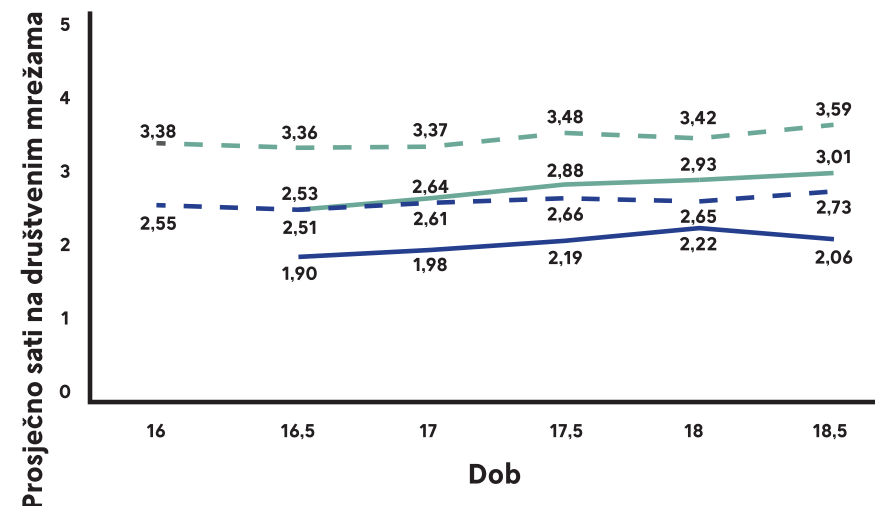

Slika 2. Učestalost sekstinga kod sudionika/ca zagrebačkog i riječkog panel uzorka

Rezultati pokazuju da je navedena praksa u prosjeku češća kod zagrebačkih adolescenata. U oba uzorka mladići su nešto skloniji *sekstingu* od djevojaka. Također je vidljiv blag porast učestalosti *sekstinga* s obzirom na prosječne vrijednosti u pojedinoj točki mjerenja. Prema analizi krivulja latentnih promjena porast učestalosti nije značajan jedino u slučaju riječkih mladića. Bez obzira na blagi porast kod ostalih sudionika, riječ je o razmjerno rijetkoj komunikacijskoj praksi (prosječne vrijednosti učestalosti blizu su minimalnim vrijednostima).

Društvene mreže

Sudionici su procjenjivali koliko sati dnevno provedu na društvenim mrežama (Facebook, Twitter, Instagram i sl.) uz napomenu da pokušaju procijeniti koliko sati stvarno koriste društvene mreže, jer se podrazumijeva da su zapravo cijelo vrijeme „spojeni“ na njih. Raspon skale za odgovore bio je od 0 = *ne koristim društvene mreže* do 5 = *društvene mreže koristim pet ili više sati dnevno*. Indikator uporabe internet-skih društvenih mreža korišten je u svim valovima istraživanja.

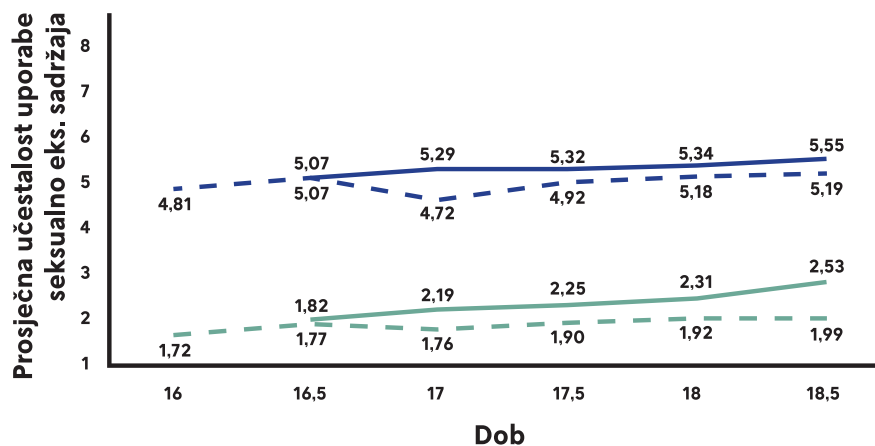

Slika 2. Uporaba društvenih mreža kod sudionika/ca zagrebačkog i riječkog panel uzorka

Rezultati pokazuju da i zagrebačke i riječke djevojke u prosjeku provode više vremena na društvenim mrežama od svojih muških vršnjaka. Pritom se najviše ističu djevojke iz riječkog uzorka, koje više od tri sata dnevno provode koristeći društvene mreže. Shodno broju sati prevedenih na društvenim mrežama na samom početku istraživanja, zabilježen je blag prosječni porast neovisno o spolu i gradu. Analiza krivulja latentnih promjena ukazala je na značajan porast uporabe društvenih mreža kroz vrijeme u oba uzorka.

Seksualno eksplicitni sadržaji

Učestalost uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja mjerena je jednim pitanjem (*U posljednjih 6 mjeseci, koliko si često koristio/la pornografiju?*) te skalom procjene od osam stupnjeva (0 = *nikad* do 8 = *više puta dnevno*). Prije samog pitanja u upitniku je navedeno što smatramo pornografijom, tj. navedeno je da je riječ o sadržajima koji izravno i otvoreno prikazuju spolni odnos, odnosno različite seksualne aktivnosti. Time smo htjeli isključiti erotične sadržaje i prikaze nagosti. Indikator uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja korišten je u svim valovima istraživanja. Prosječna dob prvog susreta sa seksualno eksplicitnim sadržajima kod mladića iznosi 11,5 godina, a kod djevojaka 12,5. Preko 80% sudionika/ica koristi pametne telefone za pristup seksualno eksplicitnim sadržajima.

- Mladići (RI)
  - Djevojke (RI)
  - Mladići (ZG)
  - Djevojke (ZG)
- 1 = Niti jednom, 2 = Nekoliko puta, 3 = Otprilike jednom mjesečno,
 4 = 2–3 puta mjesečno, 5 = Otprilike jednom tjedno, 6 = Nekoliko puta tjedno,
 7 = Svakodnevno ili gotovo svakodnevno, 8 = Više puta dnevno

Slika 4. Učestalost uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja kod sudionika/ca panel uzorka

Rezultati pokazuju jasnu razliku učestalosti uporabe između mladića i djevojaka, što reflektira različite obrasce uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja, razliku u dobi prvog susreta ili izloženosti pornografskim sadržajima te rodno specifičnu seksualnu socijalizaciju. Na Slici 4, uočljiv je blag porast učestalosti uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja u oba panel uzorka. Analiza krivulja latentnih promjena potvrdila je porast uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja, no isključivo u zagrebačkom uzorku. U slučaju riječkih adolescenata/ica, značajan je rast uporabe potvrđen isključivo u posljednje tri točke mjerenja. Razlike u učestalosti uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja između zagrebačkog i riječkog panel uzorka valja promotriti u kontekstu različitih metoda prikupljanja podataka u Zagrebu i Rijeci te mogućih pristranosti vezanih uz izrazitije osipanje sudionika u zagrebačkom uzorku.

Preliminarne analize

U nastavku ukratko izložemo glavne rezultate dosad dovršenih analiza (za popis objavljenih radova s projekta usp. Poglavlje 6). Budući da je većina tih radova trenutno u postupku recenzije, većinom u međunarodnim znanstvenim časopisima, nalaze koje navodimo treba smatrati preliminarnima. U tom smislu, niže iznesene podatke nije dozvoljeno citirati ili javno navoditi – osim kad je riječ o sadržaju već objavljenih radova.

Uporaba internetskih društvenih mreža i zadovoljstvo tjelesnim izgledom kod adolescentica (Ciprić i Landripet, 2017.)

Društveno uvjetovane norme poželjnog tjelesnog izgleda i objektivizirajući pogled na vlastito tijelo reproduciraju se uporabom popularnih medija, uključujući internetske društvene mreže. Cilj ovoga rada provjera je veze između (ne)zadovoljstva vlastitim tjelesnim izgledom i učestalosti uporabe društvenih mreža. Analize provedene na zagrebačkom panel uzorku, potvrđuju teorijska očekivanja. Uporaba internetskih društvenih mreža pokazala se značajno povezanom s nezadovoljstvom vlastitim izgledom, pri čemu je veza bila posredovana internalizacijom društveno poželjnog (idealnog) izgleda.

Uporaba seksualno eksplicitnih sadržaja i odnos mladića prema vlastitu tijelu (Ciprić, Šević, Buško i Štulhofer, 2017.)

U ovome se radu istražuje moguća povezanost između specifičnog prikaza muške seksualnosti i tijela u seksualno eksplicitnim internetskim sadržajima te nesigurnosti i zabrinutosti muških adolescenata. Rezultati nisu potvrdili postojanje veze (izravne ili neizravne) između uporabe eksplicitnih sadržaja i problematičnog odnosa prema vlastitu tijelu i izgledu među muškim sudionicima istraživanja.

Uporaba seksualiziranih medija i prihvaćanje mitova o silovanju među adolescentima (Klasnić i Štulhofer, 2018.)

Cilj ovoga rada bilo je testiranje hipoteze o neizravnom odnosu između uporabe seksualiziranih medija (video spotova, društvenih mreža te filmova i serija na televiziji i internetu) i prihvaćanja mitova o silovanju (npr. pripisivanje krivnje žrtvi i slično). Uporaba seksualiziranih medija nije se pokazala prediktivnom niti za prihvaćanje mitova o silovanju niti za negativne (seksiističke) stavove o ženama – uz dvije iznimke. Gledanje filmova i serija na TV-u i internetu bilo je povezano sa značajno većim prihvaćanjem seksizma kod mladića, dok je uporaba seksualno eksplicitnih sadržaja kod djevojaka bila povezana sa značajno manjim prihvaćanjem mitova o silovanju.

Utječe li istraživanje uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja među adolescentima na njihovu uporabu? (Cohen, Koletić, Kohut i Štulhofer, 2017.)

Postoji li rizik da istraživanja u kojima se adolescente ispituje o uporabi seksualno eksplicitnih sadržaja imaju za posljedicu povećani interes za takvim sadržajima? Kako bismo odgovorili na to pitanje, analizirali smo podatke prikupljene u riječkom panel uzorku, pri čemu smo u drugom valu istraživanja usporedili učestalost uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja među sudionicima koji su sudjelovali i u prvom valu te onima koji su se uključili u istraživanje tek u tom, drugom valu. Nalazi nisu ukazali na značajan utjecaj istraživačkih pitanja na ponašanje adolescenata.

Usporedba dinamike uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja i percepcije njihove realističnosti (Wright i Štulhofer, 2018.)

Imajući u vidu mogući utjecaj uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja među adolescentima na njihovu evaluaciju, odnosno percepciju njihove realističnosti, u ovome smo radu ispitati povezanost između dinamike uporabe eksplicitnih sadržaja te dinamike procjene realističnosti njihova prikaza seksualnosti tijekom 24 mjeseca. Analize provedene na podacima prikupljenim u riječkom uzorku ukazale su na porast uporabe seksualno eksplicitnih materijala te, istodobno, pad procijenjene realističnosti tih sadržaja. Povezanost između tih dvaju promjena nije bila statistički značajna.

Uporaba seksualno eksplicitnih materijala i školski uspjeh adolescenata – replikacija Belgijskog istraživanja (Šević, Mehulić i Štulhofer, 2017.)

Prema nedavnom longitudinalnom istraživanju provedenom među belgijskim adolescentima u dobi između 12 i 15 godina (Beyens, Vandenbosch, & Eggermont, 2015), učestalost uporabe seksualno eksplicitnih sadržajima bila je negativno povezana sa školskim uspjehom muških adolescenata. S obzirom na dugoročnu važnost tog nalaza, cilj našeg rada bio je provjeriti tu problematičnu vezu u oba panel uzorka (zagrebačkom i riječkom). Naše analize nisu potvrdile zaključak belgijskog istraživanja. Na ocjene mladića značajno je utjecalo vrijeme provedeno na internetskim društvenim mrežama, no ne i uporaba eksplicitnih sadržaja.

Religioznost i dinamika adolescentske uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja (Cranney, Koletić i Štulhofer, 2018.)

Odnos između religioznosti i uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja kroz vrijeme do sad je analiziran isključivo u SAD-u. Kako bismo ispitali hipotezu prema kojoj religioznost smanjuje sklonost uporabi eksplicitnih sadržaja, u ovome smo radu ispitali odnos između tih dvaju fenomena koristeći podatke prikupljene u uzorku zagrebačkih adolescenata. Tijekom promatranog razdoblja (24 mjeseca) religioznost djevojaka i mladića nije bila povezana s dinamikom njihove uporabe eksplicitnih sadržaja. Inicijalno, religiozniji sudionici iskazali su nižu razinu uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja, no ta se veza nije održala – što je, vjerojatno, vezano uz statistički značajan pad razine religioznosti među pripadnicima obaju spolova tijekom praćenog razdoblja.

Potiče li uporaba seksualno eksplicitnih sadržaja seksualnu inicijaciju adolescenata? (Matković, Cohen i Štulhofer, 2018.)

Cilj rada bio je utvrditi potiče li uporaba seksualno eksplicitnih materijala upuštanje adolescenata u seksualne odnose. Rezultati provedenih analiza, u kojima smo koristili podatke iz oba panel uzorka, ukazali su kako uporaba eksplicitnih sadržaja nije povezana sa seksualnom inicijacijom mladića. Kad je riječ o djevojkama, nalazi su bili proturječni (u jednom uzorku nije utvrđena statistički značajna povezanost, dok u drugome jest). Dob prvi prvom susretu sa seksualno eksplicitnim sadržajima bila je slabo, ali značajno povezana sa seksualnom inicijacijom isključivo među mladićima.

Odnos između uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja i seksualno permisivnih stavova tijekom srednje i kasne adolescencije (Martyniuk i Štulhofer, 2017.)

U literaturi se uporaba seksualno eksplicitnih sadržaja često povezuje s prihvaćanjem seksualno permisivnih stavova, što može imati za posljedicu veću sklonost mladih seksualno rizičnim ponašanjima. Kako bismo ispitali vezu između dinamike uporabe eksplicitnih sadržaja i dinamike prihvaćanja permisivnih stavova, proveli smo odgovarajuću longitudinalnu analizu na oba uzorka. U promatranom razdoblju od srednje do kasne adolescencije nismo potvrdili značajnu izravnu povezanost između uporabe eksplicitnih sadržaja i seksualne permisivnosti, bez obzira na spol sudionika. U cjelini, i mladići i djevojke izrazili su vrlo ograničeno prihvaćanje seksualne permisivnosti. Naši nalazi sugeriraju postojanje tzv. intervenirajućih čimbenika čije djelovanje potiče i uporabu eksplicitnih sadržaja i seksualnu permisivnost kod mladih.

Religioznost i kompulzivna uporaba seksualno eksplicitnih sadržaja (Kohut i Štulhofer, 2018.)

Novija istraživanja upozoravaju na tzv. kompulzivnu uporabu seksualno eksplicitnih sadržaja među dijelom populacije mladih, poglavito mladića. Koristeći podatke prikupljene među mladićima iz zagrebačkog i riječkog uzorka, naše su analize potvrdile povezanost između učestalosti uporabe eksplicitnih sadržaja i percipirane nemogućnosti kontrole uporabe tih sadržaja. Premda su religiozni mladići obilježeni visokim stupnjem kompulzivne uporabe u inicijalnom mjeranju iskazali značajno rjeđe korištenje eksplicitnih sadržaja od nereligioznih mladića, njihova je uporaba tijekom vremena značajno porasla. Naši rezultati sugeriraju da je nekim mladićima koji vrlo često koriste seksualno eksplicitne materijale potrebna terapijska pomoć.

Sljedeći koraci

Uz radove koji su u procesu recenzije, u trenutku pisanja ovoga teksta u izradi je još jedanaest znanstvenih radova. Kada biološki podaci budu dostupni (uzorci se trenutno obrađuju u laboratoriju Klinike Vuk Vrhovac u Zagrebu), što se očekuje početkom kolovoza 2018. godine, istraživački tim planira izraditi barem još tri rada čije će se analize temeljiti na biološkim i bihevioralnim podacima. U tom smislu, projektne će se aktivnosti nastaviti tijekom narednih 10–12 mjeseci. Radovi na kojima trenutno radimo obrađuju sljedeće teme:

Odnos između uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja i psihološke dobrobiti adolescenata s obzirom na specifičnost promjena u uporabi eksplicitnih materijala;

Povezanosti između uporabe internetskih društvenih mreža i uloga roditeljske kontrole;

Raširenost, karakteristike i posljedice seksualnog uznemiravanja/zlostavljanja putem interneta;

Utjecaj vršnjakinja na seksualnu inicijaciju djevojaka;

Veze između uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja i rizičnog seksualnog ponašanja;

Povezanost između dinamika sekstinga i psihološke dobrobiti u srednjoj i kasnoj adolescenciji;

Odnos između uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja i zadovoljstva vlastitim seksualnim životom;

Uloga religioznosti u dinamici komunikacije adolescenata i roditelja o seksualnosti;

Testiranje hipoteze o medijskoj desenzitizaciji u kontekstu adolescentske uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja (vodi li kontinuirana uporaba interesu za sve ekstremnije sadržaje?);

Istraživanje veza između uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja i tzv. hiperfemininosti (koncept označava nekritičko prihvatanje seksualizirane slike žene, koje se manifestira u seksualiziranom ponašanju) među adolescenticama;

Ispitivanje odnosa između seksualno agresivnog ponašanja i uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja u kontekstu teorije konfluencije Neila Malamutha.

Buduće biobihevioralne radove planiramo usmjeriti na analizu:

utjecaja dinamike puberteta i razine testosterona na promjene u uporabi seksualno eksplicitnih sadržaja u razdoblju između srednje i kasne adolescencije;

moguće povezanosti između uporabe seksualno eksplicitnih sadržaja i seksualno agresivnog ponašanja;

odnosa između razine testosterona, rizičnog seksualnog ponašanja i uporabe seksualiziranih internetskih medija.

Do sada objavljeni radovi

Associations Between Croatian Adolescents' Use of Sexually Explicit Material and Sexual Behavior: Does Parental Monitoring Play a Role?

Ivan Tomić, Jakov Burić & Aleksandar Štulhofer
Archives of Sexual Behavior, 2017.
<https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10508-017-1097-z>

Internet Use Associated Body-Surveillance Among Female Adolescents: Assessing the Role of Peer Networks

Marija Brajdić Vuković, Marko Lucić & Aleksandar Štulhofer
Sexuality & Culture, 2018.
<https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12119-017-9480-4>

Uloga rane socijalizacije i samopoštovanja u odnosu korištenja internetskih društvenih mreža i zadovoljstva tjelesnim izgledom kod adolescentica

Ana Ciprić, Ivan Landripet
Medijska istraživanja, 2017.
<https://hrcak.srce.hr/185527>

The Use of Sexually Explicit Material and Its Relationship to Adolescent Sexual Activity

Teo Matković, Nicole Cohen & Aleksandar Štulhofer
Journal of Adolescent Health, 2018.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1054139X17309072>

Longitudinal Associations between the Use of Sexually Explicit Material and Adolescents' Attitudes and Behaviors: A Narrative Review of Studies

Goran Koletić
Journal of Adolescence, 2017.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140197117300544>

Prihvatanje mitova o silovanju među adolescentima: longitudinalna medijacijska studija

Ksenija Klasnić i Aleksandar Štulhofer
Društvena istraživanja, 2018. (u tisku)

The Role of Religiosity in Adolescents' Compulsive Pornography Use: A Longitudinal Assessment

Taylor Kohut & Aleksandar Štulhofer
Journal of Sex and Marital Therapy, 2018.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0092623X.2018.1466012>

Parenting, Communication about Sexuality, and the Development of Adolescent Womens' Sexual Agency: A Longitudinal Assessment

Verena Klein, Inga Becker & Aleksandar Štulhofer
Journal of Youth and Adolescence, 2018. (u pripremi)

Varieties of Religious and Pornographic Experience: Latent Growth in Adolescents' Religiosity and Pornography Use

Stephen Cranney, Goran Koletić & Aleksandar Štulhofer
The International Journal for the Psychology of Religion, 2018.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10508619.2018.1480195>

S obzirom na to da je veći broj radova s projekta trenutno u postupku recenzije, predlažemo da s vremena na vrijeme posjetite službenu stranicu projekta na kojoj ćemo obavještavati o novoobjavljenim radovima:

<http://probiops.ffzg.hr/papers-published>

Bude li Vam potrebna elektronska verzija pojedinog rada, molimo Vas da kontaktirate kolegu Gorana Koletića:

gkoletic@ffzg.hr

Literatura

- Aduković, M., Kolesarić, V. (ur.) (2003). Etički kodeks istraživanja s djecom. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Beyens I., Vandenbosch L., Eggermont S., (2015). Early Adolescent Boys' exposure to Internet pornography: Relationships to pubertal timing, sensation seeking, and academic performance. *The Journal of Early Adolescence*, 20, 1–32
<https://doi.org/10.1177/0272431613511332>
- Buljan Flander G., Ćosić I., Profaca B., (2009). Exposure of children to sexual content on the Internet in Croatia. *Child Abuse and Neglect*, 33(12), 849–856
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.06.002>
- Duncan T. E., Duncan S. C., Strycker L. A., (2011). An Introduction to Latent Variable Growth Curve Modeling: Concepts, Issues, and Application (Second). New York, NY: New York
- Hald G. M., Seaman C., Linz D., (2014). Sexuality and pornography. in D. Tolman, L. Diamond, J. Bauermeister, W. George, J. Pfaus, M. Ward (Eds.), *APA handbook of sexuality and psychology. Contextual approaches* (pp. 3–35). Washington, DC: American Psychological As.
- Horvath M., Alys L., Massey K., Pina A., Scally M., Adler J. R., (2013). "Basically...porn is everywhere". A Rapid Evidence Assessment on the Effects that Access and Exposure to Pornography has on Children and Young People. Office of the Children's Commissioner.
<http://bit.ly/basicallyporniseverywhere>
- Koletić G., (2017). Longitudinal associations between the use of sexually explicit material and adolescents' attitudes and behaviors: A narrative review of studies. *Journal of Adolescence*, 57.
<https://doi.org/10.1016/j.jadole.2017.04.006>
- Little T. D., (2013). Longitudinal Structural Equation Modeling. New York: Guilford Press.
- Martellozzo E., Monaghan A., Adler J., Davidson J., Leyva R., Horvath M., (2016). "I wasn't sure it was normal to watch it..." A quantitative and qualitative examination of the impact of online pornography on the values, attitudes, beliefs and behaviours of children and young people. London.
<https://doi.org/doi:10.6084/m9.figshare.3382393>
- Owens E. W., Behun R. J., Manning J. C., Reid R. C. (2012). The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19, 99–122
<https://doi.org/10.1080/10720162.2012.660431>
- Peter J., Valkenburg P. M., (2016). Adolescents and Pornography: A Review of 20 Years of Research. *The Journal of Sex Research*, 53(4–5), 1–23
<https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1143441>
- Preacher K. J., Wichman A. L., MacCallum R. C., Briggs, N. E. (2008). *Latent Growth Curve Modeling*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Sinković M., Štulhofer A., Božić J., (2013). Revisiting the Association between Pornography Use and Risky Sexual Behaviors: The Role of Early Exposure to Pornography and Sexual Sensation Seeking. *Journal of Sex Research*, 50(7), 633–641
<https://doi.org/10.1080/00224499.2012.681403>
- Štulhofer A., Buško V., Landripet I., (2010). Pornography, sexual socialization, and satisfaction among young men. *Archives of Sexual Behavior*, 39(1), 168–78
<https://doi.org/10.1007/s10508-008-9387-0>
- Wright P. J., Tokunaga R. S., Kraus A., (2016). A Meta-Analysis of Pornography Consumption and Actual Acts of Sexual Aggression in General Population Studies. *Journal of Communication*, 66(1), 183–205
<https://doi.org/10.1111/jcom.12201>

